

PITER BLAUNING INTEGRATIV AYIRBOSHLASH NAZARIYASI

Asqarova Maloxat Muhiddin qizi

asqarovamalohat84@gmail.com

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti,

O'zbek tili ta'limi fakulteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası,

Sotsiologiya yo'nalishi 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11402786>

“Agar eskimolar bilan turmush qurib
bo'lmasa, ular hevch qachon ko'paymaydi”.

Piter Blau

Annotatsiya. Ushbu maqola amerikalik sotsiolog va nazariyotchi olimlardan biri sanalgan Piter Blauning ahamiyatga molik nazariyalaridan bo'lgan integrativ almashinuv nazariyasining mazmuni, ilmiy ahamiyati va kichik miqyosdagi ijtimoiy almashinuvning jamiyat darajasidagi ijimoiy tuzilmalar bilan bevosita bog'liqligini tushuntiradi.

Kalit so'zlar. Ijtimoiy, nazariya, integrativ, ayirboshlash, sotsiologik, almashinuv, tadqiqot, iqtisod, munosabat.

PETER BLAUNING'S INTEGRATIVE DISTRIBUTION THEORY

Abstract. This article explains the content, scientific significance of the theory of integrative exchange, which is one of the important theories of American sociologist and theorist Peter Blau, and the direct connection of small-scale social exchange with social structures at the level of society.

Key words. Social, theory, integrative, exchange, sociological, exchange, research, economics, relation.

ИНТЕГРАТИВНАЯ ТЕОРИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ПЕТЕРА БЛАУНИНГА

Аннотация. В данной статье раскрываются содержание, научная значимость теории интегративного обмена, которая является одной из важных теорий американского социолога и теоретика Питера Блау, и прямая связь мелкомасштабного социального обмена с социальными структурами на уровне общества. .

Ключевые слова. Социальное, теория, интегративное, обменное, социологическое, обменное, исследование, экономика, отношение.

Kirish. Blauning sotsiologik ixtisosligi tashkiliy va ijtimoiy tuzilmalarda edi. U ijtimoiy hodisalarning ko'p jihatlari, jumladan, yuqoriga qarab harakatlanish, kasbiy imkoniyatlar va geterogenlik bilan bog'liq nazariyalarni ishlab chiqdi. O'zining har bir nazariyasidan u keng ko'lamli empirik tadqiqotlarga qarshi sinab ko'radigan gipotezani chiqardi. U sotsiologiyani ilmiy fan sifatida rivojlantirish uchun yuqori darajadagi statistikadan foydalangan birinchi sotsiologik nazariyotchilardan biri bo'lib, nazariya uchun makro darajadagi empirik ma'lumotlardan foydalanadi. Shuningdek, aholi tuzilmalari inson xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishi mumkinligi haqida nazariyalar ishlab chiqdi.

Blauning ijtimoiy nazariyaga qo'shgan eng muhim hissalaridan biri uning almashinuv nazariyasiga oid ishi bo'lib, u kichik miqyosdagi ijtimoiy almashinuvning jamiyat darajasidagi ijtimoiy tuzilmalar bilan bevosita bog'liqligini tushuntiradi.

Shuningdek, u birinchi bo'lib Miller Makferson tomonidan "Blau-space" deb nomlangan turli xil ijtimoiy kuchlarning xaritasini yaratdi. Bu g'oya birinchi bo'lib shaxslarni qabul qilib, ularni ko'p o'lchovli makon bo'ylab tarqatdi. Blau-space hanuzgacha sotsiologlar tomonidan qo'llanma sifatida qo'llaniladi va sotsiologiyaning Blau tomonidan hech qachon maxsus qamrab olinmagan sohalarini qamrab olish uchun kengaytirilgan¹.

Hujjatlar tahlili va metodologiya. Ijtimoiy almashinuv Blau tadqiqot paytida kuzatgan o'zaro ta'sirlar va munosabatlar haqida tushuntirish beradi. U ijtimoiy almashinuv ijtimoiy vositachilik maqsadlariga yo'naltirilgan xatti-harakatlarni aks ettirishi mumkinligiga ishonadi. Pyotr ijtimoiy o'zaro ta'sir odamlar uchun qadrlidir degan asosdan boshladi va u jamiyatdagi hokimiyat taqsimoti kabi jamoaviy natijalarni tushunish uchun ushbu qadriyatning shakllari va manbalarini o'rgandi². Odamlar biz chuqur o'ylamaydigan ijtimoiy o'zaro munosabatlarda ishtirok etadilar, ammo Blau xuddi shu sababga ko'ra odamlar iqtisodiy bitimlar bilan shug'ullanishadi. Ularga boshqa odamlardan biror narsa kerak, almashinuv. Bu esa, ijtimoiy almashinuvning o'sishiga olib keladi, bunda odamlar qarzdin tashqarida qolishga harakat qilishadi, chunki bu ularga ustunlik va potentsial kuch beradi. Ijtimoiy almashinuv haqiqiy bo'lishi mumkin bo'lsa-da, shaxsning maqsadi qarzdin qochish yoki evaziga biror narsa olish, bu xudbinlikdir. "Boshqalarga yordam berishga moyillik ko'pincha buning ijtimoiy mukofotlar olib kelishini kutish bilan izohlanadi"³. Blau, odamlar o'rtasidagi ijtimoiy almashinuv yo tabiatan mukofotlar (sevgi yoki hayrat kabi narsalar) yoki tashqi mukofotlar (pul va boshqalar) bilan bog'liqligini tushuntirdi. Blau ijtimoiy ayirboshlash va tovarlarni sotib olish o'rtasidagi farqni ifodalab, ijtimoiy almashinuv tarkibida kundalik operatsiyalarda mavjud bo'lmagan hissiy komponent mavjudligini ta'kidladi.

Blau, shuningdek, munosabatlar doirasida yuzaga keladigan ijtimoiy almashinuvni o'rgangan. Uning fikricha, eng gullab-yashnagan do'stlik har ikkala ishtirokchi ham bir xil maqom darajasida bo'lganda yuzaga keladi, bu esa munosabatlar davomida almashish va foyda olish uchun teng potentsialni ta'minlaydi. U, shuningdek, sheriklarning ijtimoiy almashinuvini va bu munosabatlarning birinchi navbatda qanday kelishini o'rgandi. Blau mehr-muhabbat munosabatlari qanday qilib bir odamni boshqasiga jalb qiladigan ma'lum ijobiy xususiyatlar almashinuvi orqali paydo bo'lishini tushuntiradi. Blau qanday qilib maqom, go'zallik va boylik sherikda qidiradigan asosiy xususiyatlardan biri ekanligini va eng muvaffaqiyatli munosabatlar ikkala hamkorda ham foydali bo'lishi mumkin bo'lgan qimmatli fazilatlariga ega bo'lganda yuzaga kelishini muhokama qiladi⁴.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Blauning integrativ almashinuv nazariyasi ijtimoiy xulq-atvor almashinuv jarayonining natijasi ekanligi haqidagi g'oyaga asoslangan tushunchadir⁵. Ushbu nazariyaga ko'ra, odamlar o'zlarining ijtimoiy munosabatlarining mumkin bo'lgan foydalari va xavf-xatarlarini o'lchaydilar. Xatarlar mukofotlardan ustun bo'lsa, ular

¹ Ritzer, George. *Sociological Theory*. Seventh Edition. 1. New York: The Mc-Graw Hill Companies, Inc., 2008.

² Ritzer, George. *"Sociological Theory"*. Eighth Edition. 1. New York: The McGraw Hill Companies, Inc., 2011.

³ Blau, Peter. *"Exchange and Power in Social Life"*. 1st edition. 1. New York: John Wiley and Sons, Inc, 1964.

⁴ Blau, Peter. *Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure*. New York: Free, 1977.

⁵ Allan, Kenneth. *"Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Worlds"*. 1st edition. 1. Thousand Oaks: Pine Forge Press. 2006.

munosabatlarni to'xtatadi yoki tark etadi. Ushbu almashinuvning maqsadi foydani maksimal darajada oshirish va xarajatlarni minimallashtirishdir.

Aksariyat munosabatlar ma'lum miqdorda berish va olishdan iborat, ammo bu ularning har doim teng ekanligini anglatmaydi. Ijtimoiy almashinuv shuni ko'rsatadiki, bu har bir munosabatlarning foydalari va xarajatlarini baholash biz ijtimoiy uyushmani davom ettirishni tanlaymizmi yoki yo'qligini aniqlaydi.

REFERENCES

1. Ritzer, George. Sociological Theory. Seventh Edition. 1. New York: The Mc-Graw Hill Companies, Inc., 2008.
2. Ritzer, George. "Sociological Theory". Eighth Edition. 1. New York: The McGraw Hill Companies, Inc., 2011.
3. Blau, Peter. "Exchange and Power in Social Life". 1st edition. 1. New York: John Wiley and Sons, Inc, 1964.
4. Blau, Peter. Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure. New York: Free, 1977.
5. Allan, Kenneth. "Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Worlds". 1st edition. 1. Thousand Oaks: Pine Forge Press. 2006.
6. Blau, Peter. The Dynamics of Bureaucracy. Chicago: Syllabus Division, University of Chicago Press. 1961. Print
7. Blau Peter. On the Nature of Organizations. New York: Wiley, 1974. Print
8. Blau, Peter. Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure. New York: Free, 1977. Print.
9. Blau, Peter Michael. "Presidential Address: Parameters of Social Structure". American Sociological Review 39. 1970. JSTOR. Web 16 Oct 2014.
10. Blau, Peter. "A Circuitous Path to Macrostructural Theory". Annual Review of Sociology. August 1995. Web. 18 Oct. 2014.
11. Zaitov E.X., Jiyamuratova G.Sh., Nurqulov B.G., Ilhomov U.U. [Ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:LO7wyVUGiFcC). – Toshkent: Zuxro baraka biznes, 2024. – 180 b. / https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:LO7wyVUGiFcC
12. Jiyamuratova G.Sh. Elektoral sotsiologiya zamonaviy sotsiologiyaning yo'nalishi sifatida. Gumanitar fanlarni o'qitishning zamonaviy ilmiy yo'nalishlari. Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2023-yil 27-aprel. – B. 549-552. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:VaXvl8Fpj5cC
13. Jiyamuratova G.Sh. The Issue Of Youth Trust In Political Institutions In Sociology. Sotsiologiya va huquq. 2024. 2-jild №3/1/1. – B. 58-65. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=fdboTmYAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=fdboTmYAAAAAJ:S16KYo8Pm5AC
14. ДЗИЯНМУРАТОВА Г. Ш. ИССЛЕДОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В НАЧАЛЬНЫХ ЭТАПАХ СТАНОВЛЕНИЯ ЭЛЕКТОРАЛЬНОЙ СОЦИОЛОГИИ

- //THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука. – №. 12. – С. 670-672.
15. Sherbutayevna J. G. YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGI DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR YO ‘NALISHI SIFATIDA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
 16. Gulnoz J., Bunyod N. YOSHLAR IJTIMOYIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISH–USTUVOR VAZIFA //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
 17. Sherbutayevna J. G. et al. YOSHLAR HUQUQIY MADANIYATINI YUKSALTIRISH–DAVLAT SIYOSATINING USTUVOR VAZIFASI //ZAMONAVIY DUNYONING IJTIMOYIY MANZARASI VA JAMIYAT TUZILMALARI TRANSFORMATSIYASI. – 2024. – T. 1. – №. 1.
 18. Джиянмуратова Г. YOSHLARNING SIYOSIY INSTITUTLARGA NISBATAN ISHONCHI MUAMMOSI: NAZARIY ASOSLAR //ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2024. – №. SI-1.
 19. Sherbutayevna J. G. et al. ABSENTEIZM IJTIMOYIY HODISA SIFATIDA //Tafakkur manzili. – 2023. – T. 2. – С. 4-10.
 20. Sh J. G. Gofurov O. Ul. Mehnat bozori. Bandlik va ishsizlik muammolari. Risola.– Toshkent: O ‘zMU, 2023.–117 b.